

Hugo Sjörs (1 augusti 1915 – 28 februari 2010)

En av 1900-talets stora växtekologer har gått ur tiden, sörjd av många världen runt. Hugo Sjörs avled i sitt hem den 28 februari 2010.

INGVAR BACKÉUS

Hugo växte upp på norra stranden av Dalälven, på en gård i Stora Skedvi socken. Efter att ha genomfört sina gymnasiestudier per korrespondens kom han vid mitten av 30-talet till Uppsala universitet för att, som han själv berättat, bli zoolog. Snart ändrade han sig och kom med i gruppen kring det Växtbiologiska seminariet och Växtbiologiska institutionen, där

G. Einar Du Rietz nyligen hade tagit över professuren från Rutger Sernander. "Växtbio" var ett begrepp runt om i världen, och det var många som fångades upp där, särskilt sådana akademiker som inte var rädda för stövlar och strapatser.

Hugo blev intresserad av myrarnas ekologi. Kanske började det under inventerings sommaren 1936 i Muddus med Tore Arnborg, där Tore tog hand om skogarna och Hugo myrarna. Efter expeditioner till blivande överdämningsområden i Jämtland tillkom hans första skrifter, om myrar vid Mjölkvattnet (1943) och i Långanområdet (1946). Få ekologer publicerar namn på nya taxa, men Hugo hör till undantagen. Hans *Sphagnum subfulvum* från 1945, numera begåvad med det svenska namnet brun glansvitmossa, har stått sig genom senare tiders revolutioner inom mosstaxonomi.

Efter beredskapsåren återvände han till sina hemtrakter och tog itu med sitt största arbete, doktorsavhandlingen från 1948 som fick titeln Myrvegetation i Bergslagen. Hugo besökte snart sagt alla myrar av någon betydelse från Tisjön i Lima till Ryggmossen i Uppland. Bussresorna blev

Hugo Sjörs var en iakttagare i naturen med stor förmåga att se sammanhangen, från jordens regionala indelning till livet i den lilla tuvan. I poeten Dan Anderssons hemtrakter demonstrerar Hugo här ett ekosystem i miniatyr på Skattlösbergs Stormosse med starr, mossa, rötter och torv.

"[E]ndast hos skalden 'spelar vårens ljumma vind i myrens gula starr'", påpekar Hugo i sin doktorsavhandling (sid. 149), ty vårens starr ligger platt mot marken, nedpressad av vinterns snö.

Foto: Eje Rosén.

många, de flesta med cykeln hängande frampå bussen, eftersom myrar tenderar att ligga långt från folk och körvägar.

När man första gången läser Hugos doktorsavhandling tycker man kanske att den innehåller rätt mycket trivialiteter. Så småningom inser man dock att det är just här som det beskrivs i stringent form för första gången, sådant som sedan blev allmängods i läroböckerna. Tuvor och höljor, fastmattor och mjukmattor, flarkar och strängar; här fastläggs terminologin. Givetvis beskriver han också vegetationen, från de artfattiga mossarna till de exklusiva rikkärren.

Bergslagen är ett växtgeografiskt intressant område. Limes norrlandicus, den biologiska norrlandsgränsen, löper genom området, vilket gav Hugo tillfälle att studera de olika myrstrukturernas, myrtypernas och växtarternas utbredningsförhållanden. Förutom de regionala studierna gjorde Hugo också viktiga detaljstudier över myrstrukturernas och växtarternas fördelning på Skattlösbergs Stormosse i Grangärde finnmark. Avhandlingen, publicerad i *Acta Phytographica Suecica*, har blivit en klassiker i myrlitteraturen.

Hugo höll sig kvar i byn Skattlösberg med sin hustru Gunnel (född Thelander) och de första barnen. Här gjorde han nu ett pionjärarbete inom kulturmarkens ekologi och historia. Resultatet blev ännu ett arbete i Acta-serien (1954), nu om Skattlösbergs slätterängar, en tidig ekosystemundersökning i miniatyr. Arbetet tillkom när de sista resterna av de vidsträckt ängsmarkerna ännu slogs med lie. Några av ängarna i Skattlösberg blev senare reservat och slås fortfarande.

Hugo fick docenturen i Uppsala och upprätthöll under några år på 1950-talet laboratorstjänsten i Lund. Inte minst sökte han nu i mark- och vattenkemin efter den bakomliggande förklaringen till myrvegetationens variation. Som gästforskare i Kanada gjorde han också en viktig insats för förståelsen av Kanadas myrar, särskilt i Hudson Bay-området. Återigen gjorde han en pionjärinsats i ett föga utforskat område.

Vid denna tid skrev Hugo också sin ovärderliga lärobok *Nordisk växtgeografi* (1956), som trots sitt relativt ringa omfång är synnerligen

innehållsrik, och inte bara innehåller traditionell växtgeografi, utan även växtekologi. Han använde termen växtgeografi på det sätt som var brukligt på Växtbio, alltså i vidast möjliga bemärkelse, inkluderande alla aspekter av växternas rumsliga fördelning i alla skalor. En ny upplaga kom 1967, men därefter betraktade han själv boken som föråldrad. Däremot publicerade han 1971 en lärobok i växtekologi, alltså med ett bredare perspektiv. Han använde sig här i hög grad av ekosystembegreppet, vilket han hade diskuterat redan i en uppsats från 1955. Hugo gjorde också en zonindelning för hela det cirkumpolära området (1963).

Efter några år som laborator vid Skogshögskolan i Stockholm kom Hugo 1962 tillbaka till Växtbio som G. Einar Du Rietz' efterträdare. Du Rietz var främst växtsociolog och ledare för Uppsala-skolan, den ena av Europas två ledande skolor på det området. Hugo hade andra intressen. Detta finns till och med noterat i en amerikansk lärobok i vegetationslära: David Shimwell skrev i sin lärobok från 1971 att Uppsala på senare tid hade "shown some lack of interest in classification". I stället stannade fokus under Hugos tid på växtgeografi i Växtbios vidsträckt mening och, inte minst, på vegetationsdynamik. Växtbio var en idealisk plats för studier av vegetationens långtidsdynamik, eftersom man där hade samlat vegetationsdata sedan tidigt 1900-tal. Under 1970-talet gjordes också viktiga insatser inom produktionsökologi.

Under sin professorstid var Hugo mycket arbetstyngd, sysselsatt som administratör, lärare och inspirerande handledare. Han initierade samarbete med discipliner som zoekologi och mikrobiologi och med SLU. Han var också central inom nordiskt forskningssamarbete och vetenskapligt naturvårdsarbete, bland annat inom IBP, det internationella biologiska programmet.

Hans tankar och uppslag inom forskningen syns bäst i hans många elevs arbeten. Den tid han hade till eget arbete ägnade han främst naturvården, bland annat vattenkraftsutbyggnaden och den fjällnära skogen. Hugo var också ordförande i Svenska Växtgeografiska Sällskapet, vars Acta-serie under hans tid fortfarande var av central

betydelse för institutionen som kanal för doktorandernas avhandlingar.

Hugo lämnade professuren 1980, flyttade till ett emeritusrum på Växtbio och kunde äntligen återvända till sin egen forskning. Hugo och Gunnel hade nu en stuga i Oljonsbyn utanför Orsa, och en hel del av fältstudierna ägde rum på Koppången och andra myrar i gränsområdet mot Orsa finnmark. Han skrev vid denna tid också om de mossor han samlade i Muddus 60 år tidigare och som sedan dess hade väntat i sina konvolut. Två viktiga artiklar publicerade han tillsammans med elever. Den ena handlade om de förändringar som skett i växternas småskaliga utbredning och i vattenkvalitet på Skattlösbergs Stormosse efter Hugos ursprungliga undersökning där 50 år tidigare. En annan artikel kom i *Journal of Ecology*, där han nu publicerade sig för första gången vid 87 års ålder.

Hugos sista uppsats publicerades i SBT och handlade om växterna runt seniorboendet i Sävja där han levde på senare år tillsammans med Gunnel, som avled för ett par år sedan. Några månader efter att detta skrivs kommer det emellertid att bli boksläpp: Sin sista tid ägnade nämligen Hugo åt att skildra sina resor i världen.

År 1996 blev Hugo hedersmedlem av Svenska Botaniska Föreningen. Få har varit mer förtjänta. Hugo verkade utan stora åthävor men med stor skärpa, och även när han höll sig i bakgrunden var han i centrum för allas uppmärksamhet. Upp i hög ålder deltog han i institutionens seminarier och i Växtgeografiska Sällskapetets möten. Fast han aldrig själv ägnade sig åt modellbyggande och avancerade teorier, hade han alltid lätt att se sambanden, och många av oss blev tagna ner på jorden, när Hugo såg brister i modeller och dataset och berättade hur det förhåller sig i verklighetens värld. Efter Hugo finns ingen med så stora och vida kunskaper om svensk vegetation och ekologi. **SBT**

Arbeten i urval

- Sjörs, H. 1943. Några myrtyper vid Mjölkvattnet. – Sveriges natur, årsbok 1943: 81–88.
- Sjörs, H. 1945. *Sphagnum subfulvum* n. sp. and its relations to *S. flavicomans* (Card.) Warnst. and *S. plumulosum* Röhl p.p. – Svensk Bot. Tidskr. 38 (1944): 403–427.
- Sjörs, H. 1946. Myrvegetationen i övre Långanområdet i Jämtland. – Ark. Bot. 33 A (6): 1–96.
- Sjörs, H. 1948. Myrvegetation i Bergslagen. – Acta Phytogeogr. Suec. 21: 1–299.
- Sjörs, H. 1950. Myren och dess växtvärld. – Studentfören. Verdandis Småskr. 508: 1–71.
- Sjörs, H. 1952. On the relation between vegetation and electrolytes in north Swedish mire waters. – Oikos 2 (1950): 241–258.
- Sjörs, H. 1954. Slätterängar i Grangärde finnmark. – Acta Phytogeogr. Suec. 34: 1–135.
- Sjörs, H. 1955. Remarks on ecosystems. – Svensk Bot. Tidskr. 49: 155–169.
- Malmer, N. & Sjörs, H. 1955. Some determinations of elementary constituents in mire plants and peat. – Bot. Not. 108: 46–80.
- Sjörs, H. 1956, 1967. Nordisk växtgeografi. – Bonniers, Stockholm.
- Sjörs, H. 1959. Bogs and fens in the Hudson Bay lowlands. – Arctic 12: 1–19.
- Sjörs, H. 1961. Surface patterns in boreal peatlands. – Endeavour 20: 217–224.
- Sjörs, H. 1963. Amphi-Atlantic zonation, nemoral to Arctic. – I: Löwe, A. & Löwe, D. (red.), North Atlantic biota and their history. Pergamon Press, Oxford, s. 109–125.
- Sjörs, H. 1963. Bogs and fens on Attawapiskat River, northern Ontario. – Nat. Mus. Can. Bull. 186: 45–133.
- Sjörs, H. 1971. Ekologisk botanik. Biologi 10. – Almqvist & Wiksell, Stockholm.
- Sjörs, H. m.fl. 1973. Skyddsvärda myrar i Kopparbergs län. – Växtekol. Stud. 3: 1–116.
- Sjörs, H. 1983. Mires of Sweden. – I: Gore, A. J. P. (red.), Mires: swamp, bog, fen and moor. Regional studies. Ecosystems of the world 4B. Elsevier, Amsterdam, s. 69–94.
- Sjörs, H. 1990. Divergent successions in mires, a comparative study. – Aquilo ser. Bot. 28: 67–77.
- Sjörs, H. & Een, G. 2000. Wetland bryophytes in Muddus National Park, north Sweden. – J. Bryol. 22: 223–236.
- Gunnarsson, U., Sjörs, H. & Rydin, H. 2000. Diversity and pH changes after 50 years on the boreal mire Skattlösbergs Stormosse, Central Sweden. – J. Veg. Sci. 11: 277–286.
- Sjörs, H. & Gunnarsson, U. 2002. Calcium and pH in north and central Swedish mire waters. – J. Ecol. 90: 650–657.
- Sjörs, H. 2004. Kärllväxtfloran i Sävja – diversitet och dynamik. – Svensk Bot. Tidskr. 98: 223–229.